

Torben Kragh Grodal

Udviklingstendenser og problemer i fremtidens mediestruktur

Elektronisk transmitteret massekommunikation vil i de nærmeste år undergå en voldsom udvikling der vil have vidtgående indflydelse på bevidsthedsdannelsen. Hvis udviklingen ikke skal forme sig anarkisk-kaotisk er det nødvendigt at der opstilles en medie-politik der opstiller de langsigtede rammer for en dansk mediepolitik.

Mens dagbladsopbygningen i anden halvdel af det 19. årh. var karakteriseret af det private initiativ og resulterede i en dagsbladsstruktur, hvor man i 4-bladssystemet fik organer for hovedgrupperne i samfundet: bønder, arbejdere, arbejdsgivere og højere embedsmænd, og småbønder-intelligens, er grundlaget for den elektroniske mediestruktur den monopolisering der skete med radioens opkomst og som videreførtes ved oprettelsen af et dansk fjernsyn. Man anså disse medier for så vigtige bevidsthedsformende medier at man fandt det utilrådeligt at lade kontrollen med disse være på private hænder med den deraf følgende manglende demokratiske kontrol med bevidsthedsdannelsen fra disse medier. Denne udvikling har ikke været en særdansk udvikling, men har været fælles for de skandinaviske lande, ligesom de fleste europæiske lande har haft en større eller mindre offentlig styring af radio/tv.

Dette system har været »kritiseret« på to forskellige måder: 1. kritiseret politisk 2. »kritiseret« eller »truet« udefra, dels i form af Radio Merkur, dels for fjernsynets vedkommende ved at større og større dele af befolkningen har erhvervet sig adgang til at se udenlandsk fjernsyn. Denne »opløsning« af monopoliet vil tendentielt forstærkes af fremkomsten af satellit-udsendelser, kasette og kabel-tv-muligheder, for sidstnævnte områdes vedkommende dog afhængig af hvilke lovmæssige og administrative tiltag dette vil fungere i.

Argumenter for og imod monopol

Argumenter imod. Argumenterne mod monopol-radio og tv har hovedsageligt gået på to punkter, tilkoblet et tredje. Man har argumenteret at monopolradioen havde vanskeligt ved at give en alsidig politisk orientering, at DR udtrykte bestemte, ensidige synspunkter, enten p.gr.a. afhængighed af den politiske sty-

ring, eller fordi radiomedarbejdernes private synspunkter ikke var repræsentative i forhold til befolkningens, hvorfor de har givet en énøjet politisk fremstilling. Man har endvidere argumenteret, at den manglende konkurrence har medført for dårlige programmer, hvis man havde flere konkurrerende tv-radio-kanaler ville man via konkurrencen få en kvalitetsforbedring. Denne kvalitetsforestilling har hyppigst været tilknyttet forestillinger om at det/de konkurrerende stationer skulle være reklamefinansierede, at man kun via en reklamefinansiering kunne opnå en forbedring i udbuddet.

Argumenterne for monopol har været mindre eksplicite, den primære modstand har koncentreret sig omkring reklame-finansieringen, hvor der har været argumenter a. overførsel af reklamemidler til tv-(radio) ville delvis/helt gå fra dagspressen, hvorfor man ville fremme bladdød og dermed på dagsbladsfronten fremme en monopolisering der ville modsvare eller overgå den pluralisme som en ekstra reklamebåren tv-kanal ville betyde. b. reklame-finansiering er kun en usynliggørelse af det økonomiske problem der ligger i en udvidelse af tv-udbuddet, enten skulle pengene tages fra dagbladene eller også måtte de implicere en forøget annoncering, dvs. finansieringen ville ske over varepriser i stedet for over licens, hvorved ikke kun tv-brugerne men alle var tvungne til at betale den udvidede sendetid. Seerne ville ikke spare penge, men kun miste mulighederne for en demokratisk kontrol.

Men udover modstanden mod reklame-finansiering har der været argumenter omkring »lødigheden«, man har ment at konkurrencen ville føre til en »kvalitetssænkning«, fordi man ville forsøge at appellere til de »laveste« instinkter hos seerne, den kulørte underholdning i stedet for de almentdannende udsendelser og den lødige underholdning.

I disse argumenter ligger der en forestilling om tv-mediets funktion der dels har en række implicite præmisser, dels er formuleret i forhold til en række konkrete udenlandske eksempler, primært henvisningen til situationen i England efter indførelsen af kommercielt fjernsyn og henvisningen til tilstandene i USA, hvor fjernsynsformidlingen har været privat/kommerciel med ganske få og ubetydelige undtagelser.

Forestillingerne om fjernsynets funktion som et almentdannende medium med en forpligtelse til en oplysning og formning af individerne der står i modsætning til fjernsynsseernes umiddelbare interesser, men som vil være i overensstemmelse med deres grundliggende eller langsigtede interesser, har på forskellig måde argumenteret for at alsidigheden var bedre tjent med et monopol fjernsyn end med et pluralistisk fjernsyn, hvor konkurrencen ikke ville føre til mangfoldighed i tilbuddene, men derimod til en yderligere ensartet »kommerciel« kulørthed.

Jeg vil vende tilbage til en uddybning af de ovenstående problemer efter gennemgangen af den nye mediesituation der er under optræk.

Den faktiske udhuling af monopolet

Allerede den nuværende TV-situation er imidlertid langt fra monopol-situationen hvor et politisk kontrolleret monopol-medium er eneforvalter af fjernsyns-produkter. De fleste egne af landet har mulighed for at modtage to eller flere udenlandske programmer. Endvidere betinger en række faktorer, især økonomiske, at selv den del af udsendelserne der formidles af DR i et stort omfang er fremmedproduktioner, dvs. tv-udsendelser der er producerede i andre lande, og hvor DRs indflydelse ikke består i en aktiv formning men i en passiv udvælgelse af programmer.

Med fremkomsten af satellit-tv vil dette af fremmedproduktioner stige voldsomt, selvom der er en række restriktioner på anvendelsen af disse muligheder, restriktioner af økonomisk art. De parabolantenner der skal benyttes til modtagelsen af satelit-tv er forholdsvis kostbare. Men hvis disse parabol-antener tilsluttes eksisterende eller kommende fællesantenneanlæg vil det tilbud i tv-udsendelser der står til rådighed for de fleste urbane bebyggelser være så mangfoldigt at monopolet vil være totalt gennemhullet, bortset fra at der ikke vil være *dansk-sprogede* alternativer til monopol-tv.

Udover den kvantitative forøgelse af udbuddet af alternativer til DR vil den kvalitativt nye situation være at mens der i de tæt-bebyggede områder kun var det ikke-kommercielle og nordiske alternativ SR, vil der nu kunne komme et masivt ikke-skandinavisk tilbud til hele landet og med en række kommercielle indslag. Dette rejser for det første problemet om konkurrenceforvridning: Mens de multinationale firmaer har mulighed for en annoncering der dækker hele Danmark, har de nationale firmaer ikke en sådan mulighed. For det andet vil der komme et masivt tilbud af programmer produceret i forhold til livsvilkår og samfundsforhold der afviger stærkt fra de danske. Dette rejser igen spørgsmålet om hvilken indflydelse på bevidsthedsdannelsen en sådan situation vil indebære.

Men først og fremmest er der grund til at spørge: hvilken mulighed er der overhovedet for at øve indflydelse på en sådan udvikling? Teorerisk kunne man forestille sig forskellige former for restriktioner, spændende fra forbud mod opsættelse af parabolantener via forbud mod transmission af parabolopfangne signaler i kabel/fællesantenneanlæg til forbud mod transmission af programmer med kommercielle indslag via kabel/fællesantenneanlæg. På langt sigt er allerhøjest sidstnævnte forbudsmulighed politisk tænkelig. Dvs. en langsigtet dansk mediepolitik må have som præmis at man ikke kan opretholde radio-monopolet i sin nuværende form, og at der indenfor overskuelig fremtid vil være et massivt tilbud af udenlandske tv-programmer, således at mulighederne for ved forbud at øve indflydelse på udviklingen er næsten lig nul. Mulighederne for at øve indflydelse kan på langt sigt kun ske ved at en udbygning af de dan-

ske (statslige og/eller mere eller mindre private) tv-tilbud og/eller udbygning af de nordiske tilbud.

Muligheder for dansk/nordisk tv-udbygning

Mulighederne for dansk og/eller nordisk tv-udbygning kan teknisk set ske ved satellit - en løsning der formodentlig kun er meningsfyldt i forhold til en udbygning af det nordiske programsarbejde i form af nordsat(ellit) der transmitterer alle nordiske programmer til alle nordiske lande, eller det kunne have form af en udbygning af dansk tv med et tv 2 og evt. et tv 3 der så igen enten kunne benyttes til at sende udvalgte programmer fra andre nordiske lande eller kunne benyttes til en udbygning af udsendelsen af dansk producerede programmer eller dansk-udvalgte fremmedprogrammer, eller den kunne have form af lokal-tv, hvilket igen kunne have karakter af æterbåren regional-tv eller kabelbåren lokal tv. For nord-sat-løsningen er udgifterne til projektet hovedsageligt koncentreret omkring udgifterne til transmission (satellit-antenne-dekoder-fjernsyn) hvormod programudgifterne bliver af et forholdsvist beskedent omfang. For de øvrige løsninger må man derimod regne med ganske betragtelige programudgifter, med mindre man baserer dem på billige fremmedproduktioner og i så fald ville motiveringen til at etablere dem være ringe. Motiveringen til at etablere et større danskproduceret programudbud må ses i forhold til mulighederne for at argumentere for et sådan udbuds brugsværdi vægtet i forhold til de økonomiske muligheder.

Fremmedproduktionsproblematikken

For oplysnings- og nyhedsformidlingens vedkommende er det umiddelbart indlysende at en massiv programstrøm med basis i samfund af en i forhold til Danmark mere eller mindre væsensforskellig politisk og social struktur vil føre til en »indoktrinering«, samtidig med at en forskydning af tyngdepunktet for informationernes synsvinkel væk fra seerne hen til fremmede samfund vil føre til yderligere vanskeligheder ved at vurdere oplysningernes sandhedsværdi og sammenhæng med seernes umiddelbare virkelighedsoplevelse og sociale erfaring(er). Sådanne programmer vil formodentlig af bl.a. sproglige grunde ikke spille den store rolle i den fremtidige danske tv-seers valg af fremmedprogrammer sendt af fremmedkanaler.

Langt den største del af fremmedkonsumet vil formodentlig være underholdningsprogrammer og underholdningslignende programmer, jfr. de konstaterede tendenser i den allerede pågående seen af udenlandsk fjernsyn. Man har tidligere betragtet sådanne udsendelser som »harmløs« underholdning uden »betyd-

ning«, men en række undersøgelser har peget på den omfattende potentielle holdningsdannelse der sker via disse programmer. For at tage et trivielt eksempel indeholder kriminal-seriefilm en række udsagn om vold, kriminalitet, årsager til kriminalitet, midler mod kriminalitet osv. der afspejler bestemte tendenser i deres ophavslande. Andre programmer profilerer bestemte kønsrollestrukturer, seksualopfattelser, forhold til tingsverdenen osv.

Den sociale struktur f.eks. i USA er væsentligt forskellig fra den danske, og de rammer indenfor hvilke f.eks. kriminalitetsproblemer behandles og fremstilles i tv-film afviger ganske væsentligt fra de rammer der typisk ville opstilles i danskproducerede hhv. nordisk producerede kriminalfilm. Det vil selvfølgelig ikke medføre at amerikanske tilstande umiddelbart indføres i Danmark via tv. Men på den anden side medfører det at givet der ikke er rimelige danskproducerede tilbud til forståelse og strykturering af et socialt erfaringsområde som »politets rolle«, »forbrydelsernes art og årsager« er seerne berøvet en række sociale forestillingsmuligheder der står i en mere umiddelbar forbindelse med deres virkelighedsoplevelse og henvises til en for dem fremmed strykturering af fænomen-komplekset. Tilsvarende med en række andre emner som f.eks. fagforeningernes rolle og karakter, hvor de overfor tv-aktuelts fremstilling får sne-sevis af film med fremstilling af kriminelle og forbryderiske fagforeningsfolk, overfor ligestillingsrådets henstillinger får sne-sevis af film og shows hvor væsensforskellige kønsroller af mere eller mindre prostitueret karakter fremstilles.

I ovennævnte eksempler fungerede underholdningsprogrammerne som formede i forhold til sociale erfaringer ud fra præmisser sat af sociale og ideologiske forhold der afveg stærkt fra deres egne og evt. uden at tilsvarende danske stryktureringer eksisterede som alternativ. Et endnu større problem er det imidlertid at internationale »underholdningsprogrammer« af en række produktionsmæssige årsager er yderst selektive i deres valg af materiale. Igen er produktionsvilkårene for amerikanske underholdningsprogrammer oplysende, idet de klartest viser de produktionsbetingelser der, omend i mindre grad, gælder for de øvrige programmer baseret på et internationalt marked.

For et kommercielt fjernsyn som det amerikanske gælder det at sigtet med produktion af underholdning ikke primært er at underholde, men derimod er vareafsætning, hvorfor målet med udsendelserne ikke er et simpelt ønske om at underholde alle potentielle seere, men derimod at underholde de seere der er potentielle købere af de annoncerede produkter. Dvs. en gammel seer, en meget ung seer eller en seer der af andre grunde er mindrebemidlet er en dårligere seer end en købedygtig person. Da det f.eks. viste sig at der bag western-filmernes høje seertal (høje ratings) var en meget høj andel af seerne i lavindkomstgrupper f.eks. børn og folk på landet, blev de trods deres popularitet taget af programmet.

Til trods for det større formelle programudbud i USA er variationen i pro-

gramudbuddet mindre end f.eks. i Danmark. Stationerne forsøger alle at konkurrere om de bedste købere, dvs. den gruppe hvor indkomst x antal er størst, så også en række højindkomstgrupper kan ikke umiddelbart forvente at få deres mulige specielle seerønsker tilgodeset, hvis deres indkomsthøjdes overgennemsnitlighed ikke kan opveje deres tinge antal. For prime time-underholdningen, dvs. underholdningen i de bedste aftentimer vil den typiske intenderede målgruppe for alle programmerne være de bedrestillede mandlige individer i deres »bedste alder« boende i større bysamfund, med sekundære og rudimentære identifikationsindgange for ikke alt for afvigende grænsegrupper (:kvinder i tilsvarende situation, tilgrænsende indkomst- og aldersgrupper). Selvom antallet af programmer skulle betinge en langt mere differentieret behovstilfredsstillelse fører disse særlige konkurrencestyrede produktionsbetingelser til at hovedparten af befolkningen indlægges til programmer der kun perifert kan opfylde de behov om en kombineret underholdning og social orientering som deres specifikke livssituation sætter.

Dertil kommer så at selv for de primære målgruppers vedkommende er de restriktioner som annoncørerne lægger på mulighederne for virkelighedsbehandling - udskydelser af emner af politisk kontroversiel karakter, emner der opfattes som værende i konflikt med bestemte af annoncørernes ønsker om forbrugsmønstre - årsag til en udtynding og abstraktion af de omhandlede emner i forhold til målgruppens behov og sociale erfaringsområder.

For en række europæiske underholdningsprodukter gælder tilsvarende forhold. Selv for produktioner der er foretaget af offentlige eller halvoffentlige ikke-kommercielle selskaber er en række underholdningsprodukter baseret på internationalt salg til dækning af dele af produktionsomkostningerne, med en deraf følgende »internationalisering« og »standardisering« af produktet til følge. Alt, fra vittigheder og handlinger der skal kunne forstås af 500 mill. mennesker eller mere må holde sig til de mest generelle fælles livsvilkår.

Mens internationalt orienteret masseproduktion for en række produkters vedkommende kan føre til både billigere og bedre produkter der bedre opfylder forbrugernes behov, fordi behovene har en forholdsvis international og generel karakter, er forholdene omkring bevidsthedsproduktion betydeligt mere komplicerede. Bestemte »behovstyper« kan måske bedre tilfredsstilles ved international produktion - f.eks. udstyrsfilm-actionfilm, hvor store materialeomkostninger forudsætter masse-udbredelse - en række behov for international orientering (fornøjelse ved maleriske og eksotiske miljøer osv). Men deroverfor står et vældigt informationstab: en amerikansk serie-film der selv for amerikanerne repræsenterer et meget abstrakt-stereotyp-kliche-præget produkt vil for danske seere være undergået et yderligere og voldsomt informationstab. En stor del af befolkningen vil være ude af stand til at forstå den engelske tale, og for den øvrige del af befolkningen vil de fleste sproglige nuancer forsvinde. Kun en

brøkdel af befolkningen med mangeårigt ophold i USA vil modtage udsendelsen på lige vilkår med hjemmepublikummet. Tilsvarende forhold gælder for andre udenlandske produktioner.

At danske underholdningsprodukter opfylder en række behov som ikke kan opfyldes af udenlandske fremgår klart ved at se på den danske biograffilmproduktion. Til trods for at udbuddet er ringe og at de fleste film er lavbudgetfilm der skal konkurrere med et stort og kostbart udenlandsk repertoire har danske film haft en helt uforholdsmæssig markedsandel. Særlig for bønder, arbejdere og lavere funktionærer vil præferencerne for danske film være stærke. Med mindre der er voldsomme kvalitetsforskelle, vurderer de den samlede behovstilfredsstillelse ved et dansk produkt som væsentligt højere end ved et i nogen henseender tilsvarende produkt. De vil foretrække Olsen-Banden (og Huset på Christianshavn), fremfor tilsvarende udenlandske produkter, fordi det giver mange flere indgange, sproglige, personidentifikatoriske, miljøkendskabsmæssig osv. oplevelsesindgange.

De sociale konsekvenser af en dominerende fremmedproduktion

I det førindustrielle og nære samfund foregik socialiseringen og den sociale orientering primært på grundlag af den umiddelbare kontakt. Der eksisterede ganske vist nogle institutioner af mere centralistisk art såsom kirken og senere skolevæsen, hvis rolle var uddannelse, karakter- og moraldannelse og lignende psykisk formning af social-integrativ-social-funktionel sigte, men størsteparten af den bevidsthedsmæssige formning foregik ved umiddelbart kontakt med/identifikation med forældre, arbejdsfæller, osv. En række socialiseringsfunktioner der tidligere var henlagt til kirke og nærmiljø er i det højtindustrialiserede og højtarbejdsdelte samfund henlagt til massemedierne. Hverken barnet eller det voksne individ har nogen konkret adgang til den samfundsmæssige helhed. Det enkelte individ stifter kun sansekonkret bekendtskab med et meget begrænset udsnit af den samfundsmæssige totalitet. En form for »helhedsopfattels«, en »kollektiv identitet« danner individet sig ved at syntetisere sine konkrete erfaringer med de i massemedierne fremlagte fremstillinger af den samfundsmæssige helhed. Dette sker dels gennem de direkte oplysende og informerende udsendelser (og trykt information), men også i meget højt grad gennem forskellige former for »underholdning«, film, revy, varieté, sport osv. Forestillingerne om det førindustrielle samfund, krig, livet i andre miljøer og samfundslag osv. formidles i meget stort omfang gennem halv- eller hel-fiktionaliserede produkter, ligesom disse produkter præsenterer værdi-normer, karakteridentifikationsmønstre, handlingsanvisningsmønstre, herunder gruppe-interaktionsmønstre.

Den socialintegrative, socialiserende effekt af massekommunikationen afhænger selvfølgelig af samspillet mellem bevidsthedsprodukterne og de enkelte individer. Jo højere inkongruens mellem den enkelte modtagers erfaringer og muligheder og bevidsthedsprodukterne des vanskeligere bliver det for individet at finde handlingsvejledning og norm-vejledning. Det vakuum som opløsningen af det overskuelige samfund og dets »naturgroede« socialiserings-institutioner har efterladt kan kun i ringe omfang udfyldes af massemedierne, i det omfang deres muligheder for at tilbyde nogenlunde genkendelige sociale betingelser, rimelige handlingsmuligheder og for den enkelte attraktive og mulige identifikationsmønstre ikke er til stede. For individer i de amerikanske ghettoer er der ikke meget stof til personlig udvikling at hente i massemedierne, og konsekvensen er at løsrevne elementer (»vold«, »individualisme« osv) indkorporeres med deraf følgende asocial adfærd til følge. Særlig for børn vil en problematisk massemedie-virkelighedsfremstilling være katastrofal hvis de ikke af andre kanaler har adgang til en mere rimelig virkelighedsforståelse.

Effekten af massemedierne kan ikke ses isoleret fra de øvrige samfundsmæssige strukturer, fjernsynet skaber ikke ghettoerne m.v., men massemedierne er en *uhyre vigtig faktor*, hvis samspil med eller modspil mod andre sociale faktorer vanskeligt kan undervurderes.

Mens den stigende rolle som socialiseringsinstans i forhold til en række forskelligartede sociale tilstande skulle betinge et differentieret og konkret medie-tilbud fører produktions- og distributions-udviklingen til stadig mere udifferentierede og abstrakte medie-tilbud. De medie-produkter der allerede i deres hjemlande har højest problematiske sociale konsekvenser bliver ikke mindre, men tværtimod meget mere problematiske overført til et land som Danmark, hvor det norm- og handlings-anvisende er yderligere udtyndet. Det komplekse system af sociale institutioner og traditioner der sikrer forholdsvis gunstige sociale tilstande set i international sammenhæng trues med opløsning i det omfang at bevidsthedsdannelsen fra massemedierne væsentligst er produceret ud fra forudsætninger der er i uoverensstemmelse med grundlaget for de sociale institutioner.

Nødvendigheden af en langsigtet dansk mediepolitik

I betragtning af de ganske omfattende implikationer for bevidsthedsdannelsen der udgår fra massemedierne må en langsigtet dansk mediepolitik have en meget høj prioritering, en prioritering på linje med den anden store socialiseringsinstitution, uddannelsessystemet. Udgangspunktet for en sådan langsigtet mediepolitik må som tidligere fremhævet være, at en langtidsløsning der bygger på forbud og afskærmning i forhold til det massive udenlandske medietilbud vil

være dømt til at mislykkes. Kun en langsigtet mediepolitik der er baseret på opbygningen af et bredere spektrum af alternativer der er tilstrækkeligt attraktive til at kunne konkurrere med de udenlandskse produkter indenfor rammerne af et frit forbrugsvalg vil have nogen fremtid.

Basis for en sådan langsigtet mediepolitik har dels et »teknisk«-juridisk aspekt: hvilke tekniske løsninger skal vælges og hvilke juridiske rammer skal disse løsninger indlægges i; dels et politisk: hvilke grupperinger i samfundet skal have hvilken adgang til at kommunikere via elektroniske massemedier, og endelig en programmæssig - ressource-mæssig: hvilke muligheder er de økonomisk og produktionsmæssigt for ændringer i det danskproducerede programudbud.

Teknisk set fremstår der tre hovedalternativer: nordisk satellit, dansk program 2 (eller flere) og kabel-tv. Ved nærmere betragtning fremstår satellitløsningen som sammenkoblet med kabel-tv-lignende løsninger, idet det i et så tætbeholdt område som Danmark forekommer ret usandsynligt at satellitmodtagningen i de bymæssige bebyggelser vil ske ved at hver husstand opsætter egne parabolantennor.

Man kan så enten udbygge DR med flere TV-programmer og derigennem forsøge at tage konkurrencen op med de forskellige fremmede programmer der via satellit og fællesantenneanlæg/kabelanlæg sluses ind i landet, eller man kan satse på at udbygge et nationalt kabel-anlæg, der dimensioneres ud fra en langsigtet plan og ud fra overvejelser over de forskellige offentlige interesser der skal tilgodeses af et sådant anlæg. Ved at gøre anlægget til et offentligt eje (f.eks. udført af P & T) ville man have betydelig større mulighed for en offentlig minimalkontrol (f.eks. i form af de tidligere omtalte reguleringer af reklame-tv-transmissioner) og sikring af at langsigtede offentlige mediemæssige interesser blev tilgodeset.

Kabel-tv-løsningen har den fordel fremfor en udbygning af DR med flere programmer at den dels muliggør ikke alene regional-tv (hvilket også kunne lade sig gøre æter-bårent), men også muliggør et egl. lokal-tv, en mulighed der ganske vist ikke på kort sigt er realiserbar, men som på langt sigt må ses som ét af fundamentene i en udbygning af nærdemokrati; dels muliggør kabel-tv en vis minimal-kontrol med ikke-skandinaviske programmer; endelig muliggør den såvel som en udbygning af DR's æterbårne programmer en øgning af det danske/nordiske programudbud.

En kabel-tv-løsning ville rejse omfattende tekniske og politiske problemer, og det ville være ønskeligt at man fik den fornødne tid til at foretage en omfattende kulegravning af problemerne uden at arbejde under det tidspres der ligger i at diverse antenne-foreningsarrangementer, kabel-tv-arrangementer af forskellig art og med diverse dispensationer fra radiospredningsloven de facto umuliggjorde en samlet, langsigtet og offentlig løsning af problemerne.

Et kabel-tv-anlæg af rimelige dimensioner (dvs. med et rimeligt antal kanaler)

ville muliggøre at der skabtes nye politisk-juridiske rammer omkring adgangen til at kommunikere via elektroniske massemedier, her skal ikke skitses nogen patentløsning, men blot peges på muligheden af at forskellige former for sociale organiseringer fik tildelt sendetid efter nærmere fastsatte retningslinjer og finansieringsregler, der ville muliggøre en mere differentieret og markant politisk meningsudveksling i de elektroniske medier.

Enhver forestilling om et forøget dansk/nordisk programudbud står og falder imidlertid med de økonomiske muligheder for den tilgrundliggende programproduktion. En mulighed er en simpel forhøjelse af resourcetildeling enten ved licens eller via skatter. En anden mulighed ligger i at se den samlede ressourceanvendelse i den offentlige sektor til kulturelle, »bevidsthedsformende/-underholdende/oplysende« formål under ét og overveje hvorvidt den tidligere ressourceanvendelse er hensigtsmæssig set i lyset af de ændrede muligheder og målsætninger. Som oplagte problemfelter kunne man pege på statens støttevirksomhed til teater/film/musik og strukturen i uddannelsessystem/-forskninginstitutioner/administrationssystemer.

For at tage teatersektoren kunne man f.eks. forestille sig en anden opbygning af Det kgl. Teater og landsdelsscenerne, der dels via ændringer i ansættelsesforhold m.v. stillede alle disse statsbetalte forestillinger gratis til rådighed for f.eks. et TV 2, dels frigjorde ressourcer til nye produktionstyper beregnet på et TV-massepublikum. Givet en ændret målsætning kunne man endda tænke sig at underudnyttede ressourcer kunne sluses ind i rammer, hvor en frodigere eksperimenteren med form; og indhold, der netop reflekterede det nye publikum, kunne medføre en renaissance i disse institutioner.

En ideel løsning af programproduktionsproblemet ville nok ikke kunne foretages ved blot ressourceallokering, en reel yderligere resourcetildeling må være ønskelig. I den forbindelse er det imidlertid værd at understrege, at udgifterne til den kulturelle sektor i absolutte tal ikke er så tyngende. Når kulturstøtten har været så protestombølget har det været p.gr.a. dens manglende udfyldning af behov hos hovedparten af befolkningen. Kvalitetsprodukter både i TV-teatret i form af satirisk underholdningsprogrammer har haft en endog meget stor gennemslagskraft, og hvis man f.eks. ved indførelse af et TV 2 og en kvalitativ forøgelse af den hjemlige underholdnings og fiktionsproduktion med et bredt sigte samtidig gav stigende statsstøtte ville en sådan støtte sandsynligvis endda være populær.

En strukturændring indenfor den offentlige og offentligt støttede bevidsthedsproduktion ville rejse omfattende problemer, herunder fagforeningsmæssige og ophavsretsmæssige, men alternativet er - bortset fra en voldsom stigning i licensbetaling eller lignende - at bevidsthedsdannelsen i stigende grad vil formes af få internationale bevidsthedsindustrier, hvis muligheder for behovstilfredsstillelse som overfor omtalt er underlagt en række kraftige begrænsninger og hvis

produktion på en række områder vil være i modstrid med de sociale målsætninger der er grundlæggende i det danske samfund på tværs af partiskel.

View-data-teletekst-problematikken

Ved siden af den ovenfor omtalte ekspansion indenfor den »egentlige« tv-sektor sker der for tiden en rivende udvikling indenfor elektronisk transmission af data baseret på ubevægelige »billeder«, tekst og grafiske fremstillinger. Fra en bevidsthedssociologisk synsvinkel er problemerne ved disse elektroniske medier grovinddelelige i de problemer som den generelle forekomst af disse kommunikationsformer frembyder og de mere specifikke problemer der knytter sig til mulighederne for at benytte disse medier til forskellige former for holdningsdannende/holdningsformende aktiviteter.

Mest uproblematisk er den datatransmission der sker mellem forskellige ligeberettigede instanser, f.eks. benyttet af institutioner og virksomheder i deres indbyrdes og interne kommunikation. Mere problematisk er imidlertid kommunikationen mellem en »central-instans« og en stor mængde af modtagere. Hvilke regler skal opstilles for at sikre en fri og lige adgang til at transmittere meddelelser via sådanne systemer der potentielt muliggør en langt større kontrol med informationsmængden end de mere decentrale trykte/skrevne kommunikationsformer. Dette skal særlig ses på baggrund af at sådanne systemer er mere ukontrollerbare end det trykte: mens en beslaglæggelse af trykte sager sjældent kan gå upåagtet hen og forholdsvis let kan verificeres, vil mulighederne for verificering af midlertidige eller mere permanente blokeringer af kontroversielle »databaser« være vanskeligere. Hvilke problemer rejser der sig ved at adgangen til informationerne sandsynligvis vil være betydelig mere kostbar, kræve besiddelse af særlige modtagere osv. end ved trykt information? Svar og løsninger på disse problemer ville være ønskeligt inden systemerne blev introduceret.

Umiddelbart fremtræder systemerne som mest velegnede til transmission af »ren« information, således at selv kommerciel benyttelse mest umiddelbart må forekomme at have »rubrikannoncepræg«. Men mulighederne for at indbygge mere holdningsformende elementer og incitament (f.eks. ved at sammenbygge dem med forskellige spil o.lign.) og dermed omgå det forbud mod kommerciel holdningsbearbejdelse med benyttelse af elektronisk kommunikation der ligger i radiospredningsloven, er ikke til at afvise a priori. En lovgivning der sikrer den lige adgang til benyttelse og underkaster benyttelsen præcise indholdsmæssige bestemmelser, der forhindrer mere sofistikerede holdningsformende benyttelser er derfor påkrævet.

Bevidsthedssociologiske forskningsfelter vedrørende tv mv.

Om de i tidligere afsnit omhandlede problemer er der allerede oparbejdet en betydelig forskning, men en række centrale problemstillinger er endnu forskningsmæssigt meget dårligt belyst. En række institutter og forskere deltager imidlertid i forskningsprojekter der vil forøge mængden af forskning på området.

Af projektet kan nævnes et projekt om reklamens virkning og indgriben i menneskers holdning og social adfærd, et projekt der er indkaldt fra det samfundsvidenskabelige forskningsråd. Ved Institut for litteraturvidenskab, afdelingen for massekommunikationsforskning iværksættes et forskningsprojekt til yderligere belysning af den omfattende kulturimports betydning for dansk kulturliv, belyst særlig ved analyse af de egl. massemedier.

Af stor principiel betydning for tilrettelæggelse af en fremtidig kultur/mediopolitik ville endvidere være tilbundsgående receptionsanalyser af hhv. udvalgte danske kulturprodukter (f.eks. TV-teater, Huset på Chr. havn, dansk biograf »trivial«-film) overfor receptionen af tilsvarende udenlandske produkter. Delundersøgelser af dette emne foretages p.t.

Fra udenlandske (særlig amerikanske) og danske eksperimenter med kabel-tv er høstet en række tilgængelige empiriske erfaringer. Det ville være ønskeligt at foretage en samlet analyse af disse med henblik på at opstille nogle mulige modeller for en dansk benyttelse af dette medium. Den amerikanske udvikling, hvor dækningsgraden for kabel-tv nu er 17% vil være særlig interessant fordi der foreligger erfaringer med såvel en ren kommerciel udnyttelse som deltagerstyrede udnyttelser af lokal-tv.

Ovennævnte igangværende, planlagte eller ønskelige undersøgelser vil/ville kunne afgive et sikrere grundlag for beslutninger vedrørende problemerne ved kommercielt tv og retningslinjer for den fremtidige mediestruktur.

Torben Kragh Grodal